

Marta Zachariasz-Janik (<https://orcid.org/0000-0003-1207-8908>)

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Teksty literatury interkulturowej na zajęciach języka niemieckiego na przykładzie dydaktyzacji opowiadania *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß* Radka Knappa

1. Wstęp

W niniejszym artykule przedstawiona zostanie dydaktyzacja pierwszej części opowiadania Radka Knappa pod tytułem *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, które ukazało się w 2017 r. nakładem wydawnictwa Deuticke i stanowi przykład tzw. literatury interkulturowej. Nazwa *literatura interkulturowa* (*interkulturelle Literatur*) zastąpiła w dyskursie literaturoznawców wcześniej stosowane pojęcia określające teksty literackie pisane po niemiecku przez pisarzy niepochozących z krajów niemieckojęzycznych, takie jak *literatura gastarbeiterów*, *Betroffenheitsliteratur*, *Literatur (in) der Fremde*, *Ausländerliteratur*, *Literatur von außen* czy *Migranten-* lub *Migrationsliteratur*, ponieważ określa specyfikę twórczości literackiej powstającej na przecięciu kultur bez przywoływania tła migracyjnego jej autorów, dzięki czemu ma neutralne i poprawne politycznie brzmienie¹.

W pierwszej części artykułu zaprezentowane zostaną pokrótce najważniejsze założenia podejścia interkulturowego w dydaktyce języków obcych oraz ukazana zostanie szczególnie rola tekstów literackich w rozwijaniu kompetencji interkulturowej u uczących się języka obcego. W drugiej części przybliżona zostanie sylwetka autora, który wyemigrował do Austrii w wieku dwunastu lat i zmuszony był zbudować swoją tożsamość pomiędzy dwoma krajami i kulturami. Radek Knapp tworzy w języku niemieckim, w centrum swoich utworów stawiając problematykę emigracji. Następnie po krótkim omówieniu treści opowiadania, zaprezentowana zostanie propozycja jego dydaktyzacji przeznaczona dla uczących się języka niemieckiego od poziomu B1+.

2. Potencjał tekstów literackich w świetle podejścia interkulturowego

Rola tekstów literackich na zajęciach języka obcego była przedmiotem ożywionej dyskusji w glottodydaktyce w drugiej połowie dwudziestego i na początku obecnego

---

¹ Por. Warakomska Anna: Od literatury *gastarbeiterów* do literatury interkulturowej w niemieckiej rzeczywistości postimigranckiej. [W:] *Transfer: Reception Studies*, 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. J. Długosza, Częstochowa 2019, s. 45.

wieku, oscylując między skrajnościami – od tłumaczenia ważnych tekstów kultury w metodzie gramatyczno-tłumaczeniowej, poprzez całkowite ich pominięcie w metodach audiolingwalnej i audiowizualnej, po marginalizację tekstu literackiego w metodzie komunikacyjnej, w której priorytetowo traktowano dialogi sytuacyjne i teksty użytkowe. Przywrócenie literatury dydaktyce języków obcych zawdzięczamy wyrosłemu z metody komunikacyjnej podejściu interkulturowemu, w którym celem nauczania języka obcego jest wykształcenie tzw. rozmówcy interkulturowego czy też pośrednika kulturowego, a więc osoby, która używa języka obcego, aby poznać inne kultury, jest zdolna do refleksji nad zjawiskami kulturowymi i potrafi mediować między kulturami w przypadku nieporozumień. Osoba taka potrafi korzystać z języka obcego do budowania pomostów między przedstawicielami różnych kultur².

W podejściu interkulturowym stawia się za cel wykształcenie u uczących się kompetencji interkulturowej, na którą oprócz sprawności językowych i komunikacyjnych składają się wiedza, umiejętności i postawy pozwalające na odpowiednie poruszanie się w środowisku wielokulturowym. H. Komorowska wyróżnia sześć elementów składowych kompetencji interkulturowej: (1) dostrzeganie podobieństw i różnic między własną kulturą a kulturą przyswajanego języka; (2) analizowanie zjawisk kulturowych u przedstawicieli innej kultury; (3) zmianę własnej perspektywy i rozumienie perspektywy członków innej kultury; (4) obiektywizację obrazu własnej kultury dzięki zdobytej wiedzy; (5) tolerancję i bezkonfliktowe kontakty z przedstawicielami innej kultury; (6) radzenie sobie w sytuacjach konfliktowych z członkami innej kultury³. W. Wilczyńska kondensuje elementy składowe kompetencji interkulturowej do trzech punktów, wyszczególniając: (1) świadomość metakulturową, czyli znajomość mechanizmów funkcjonowania kultury; (2) wrażliwość interkulturową, czyli właściwe rozpoznanie i interpretację zachowań kulturowych oraz (3) umiejętność mediacji interkulturowej, która umożliwi interakcję nastawioną na usuwanie barier i wzajemne wzbogacanie się⁴. M. Białek podkreśla, że niezależnie od zastosowanej terminologii i sposobu definiowania wyróżnić należy trzy elementy kompetencji interkulturowej: afektywny, kognitywny i metakomunikacyjny⁵. Element afektywny utożsamia z umiejętnością „akceptowania wieloznaczności,

² Por. Miodunka Władysław: Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania. [W:] Miodunka Władysław (red.): *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Universitas, Kraków 2004, s. 107; Zarzycka Grażyna: Opis pedagogiki zorientowanej na rozwój kompetencji i wrażliwości kulturowej. [W:] Miodunka Władysław, Seretny Anna (red.): *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008, s. 64; Białek Magdalena: Kształcenie wrażliwości interkulturowej w edukacji językowej. [W:] *Języki Obce w Szkole*, 4, 2009, s. 97–98.

³ Komorowska Hanna: *Metodyka nauczania języków obcych*. Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2002, s. 15 i nast.

⁴ Wilczyńska Weronika: Czego potrzeba do udanej komunikacji kulturowej. [W:] Mackiewicz Maciej (red.): *Dydaktyka języków obcych a kompetencja kulturowa i komunikacja interkulturowa*. Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 2005, s. 22.

⁵ Białek Magdalena: Kształcenie wrażliwości interkulturowej w edukacji językowej. [W:] *Języki Obce w Szkole*, 4, 2009, s. 16.

radzenia sobie z sytuacjami niejasnymi i niejednoznacznymi, empatią, redukowaniem stresu czy też wiarą w siebie”⁶. Przez element kognytywny rozumie znajomość elementów kultury, a przez metakomunikacyjny umiejętność skutecznej komunikacji międzykulturowej⁷. Wspólnym mianownikiem wszystkich ujęć, jakie znaleźć można w literaturze fachowej jest rozwój wrażliwości interkulturowej. Także autorzy Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego nie wprowadzili terminu „kompetencja interkulturowa”, ale właśnie pojęcie wrażliwości interkulturowej, którą tworzą wiedza, świadomość i rozumienie relacji (podobieństw i wyraźnych różnic) między światem społeczności pochodzenia a światem społeczności języka docelowego⁸. W sposób szczególny wrażliwość interkulturowa rozwija się w trakcie uczenia się języków obcych, umieszczając je w coraz szerszym kontekście kulturowym⁹.

W procesie kształcenia kompetencji interkulturowej wyjątkowa rola przypada literaturze, która w sposób naturalny stanowi źródło poznania interkulturowego. „Każdy utwór literacki osadzony jest bowiem w konkretnym kontekście historyczno-kulturowym. Poznajemy zatem przekonania, wartości, sposób postrzegania rzeczywistości oraz jej wartościowania przez bohaterów”¹⁰. Literatura jest swoistym oknem, przez które uczący się może „oglądać i oswajać świat rodzimych użytkowników języka”¹¹.

W podejściu interkulturowym preferowanym sposobem pracy z tekstem literackim jest podejście strategiczne, zgodnie z którym tekst może być indywidualnie interpretowany, uczący się może swobodnie wyrażać swoje poglądy i negocjować znaczenia. W ten sposób dochodzi do interakcji, dialogu uczącego się z tekstem i jego autorem¹². W tym dialogu kształtowana jest postawa ciekawości, otwartości, tolerancji i empatii. Uczący się ma szansę poznać inny punkt widzenia, zobaczyć innego człowieka i jego wybory w świetle jego kultury. Zmiana perspektywy niesie ze sobą refleksję nad własnym życiem, weryfikację własnych przekonań, pozbycie się uprzedzeń i stereotypów. Powstaje w ten sposób tzw. „trzecie miejsce” – „miejsce wymiany między tym, co znane i tym, co obce, w którym powstaje pewna nowa

---

⁶ *Ibidem*, s. 16.

⁷ *Ibidem*, s. 16.

⁸ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, CODN, Warszawa 2003, s. 96.

⁹ Por. Miodunka Władysław: *Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania*. [W:] Miodunka Władysław (red.): *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Universitas, Kraków 2004, s. 105.

¹⁰ Mihałka Krystyna: *Tekst literacki pomostem w procesie poznawania siebie i innych*. [W:] *Języki Obce w Szkole*, 1, 2017, s. 104.

¹¹ Seretny Anna: *Nauka o literaturze i teksty literackie w dydaktyce języka polskiego jako obcego/ drugiego*. [W:] Lipińska Ewa, Seretny Anna (red.): *Z zagadnień dydaktyki jpjo*, Universitas, Kraków 2006, s. 243.

¹² Por. Mrozowska Hanna: *Tekst literacki jako strategia dydaktyczna w nauce języka obcego*. [W:] *Języki Obce w Szkole*, 3, 2001, s. 24–26.

jakość, kształtuje się nowa tożsamość [...]”¹³, a jak czytamy w Europejskim Systemie Opisu Kształcenia Językowego „wspieranie rozwoju osobowości uczącego się, jego poczucia tożsamości, przez doświadczenie bogactwa języków i kultur” jest najważniejszym celem edukacji językowej¹⁴.

Praca z literaturą wpisuje się tym samym w podejście holistyczne – jak zauważa M. Żylińska, już w XVIII wieku Pestalozzi postulował włączenie w proces nauczania „ręki, głowy i serca” ucznia¹⁵. Poprzez odwoływanie się do emocji, praca z literaturą ma bezsprzeczną wartość aktywizującą i motywującą, umożliwiając „[...] rozwój fantazji, kreatywności uczących się, umiejętność wyrażania swojego subiektywnego zdania i swoich subiektywnych odczuć, swojego ‘ja’”¹⁶.

Dlaczego teksty literackie powinny być nieodzowną częścią materiałów dydaktycznych na zajęciach języka obcego, sformułowała, w sposób bodajże najpełniejszy, M. Neuhofer:

Weil Literatur die Schönheit der Sprache veranschaulichen kann, weil Literatur das Spielerische an der Sprache sichtbar macht, das Ambivalente, Poetische. Weil Literatur anderes zur Sprache bringt als nur das, was ausschließlich der Alltagskommunikation dient. Aber auch: Weil literarische Texte Fragen nach Identität und Alterität aufwerfen, weil sie uns mit Bekanntem, Unbekanntem und Unerhörtem konfrontieren, weil literarische Texte Gemeinsames ebenso wie Neues in Erfahrung bringen, weil Literatur Teil eines kulturellen Gedächtnisses ist und dieses gleichzeitig vermittelt. Kurz: Weil Literatur gegenüber Gebrauchstexten ganz einfach einen Mehrwert aufweist – einen Mehrwert allerdings, der sich weder in Zahlen messen noch in Form von Kompetenzen überprüfen lässt¹⁷.

---

¹³ Müller-Hartman Andreas: 1999. [W:] Żylińska Maria: Podejście interkulturowe, czyli o konieczności zmian w nauczaniu języków obcych. *Języki Obce w Szkole*, 6, 2003, s. 57; Hofmann Michael: Literatur und kulturelle Differenz. *Weimarer Beiträge*, 47, 3, 2001, s. 393.

¹⁴ *Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, CODN, Warszawa 2003, s. 13.

¹⁵ Żylińska Maria: Podejście interkulturowe, czyli o konieczności zmian w nauczaniu języków obcych. *Języki Obce w Szkole*, 6, 2003, s. 51.

¹⁶ Miłułka Krystyna: Interakcja własne vs. (obce) inne podczas interpretowania obcojęzycznych tekstów literackich na lekcji języka obcego. *Studia Niemcoznawcze*, 46, 2010, s. 592.

¹⁷ „Ponieważ literatura potrafi uzmysłowić piękno języka, ponieważ unaocznia jego ludyczność, ambiwalentność, poetyczność. Ponieważ literatura porusza inne tematy, aniżeli tylko te służące codziennej komunikacji. Ale także: Ponieważ teksty literackie stawiają pytania o tożsamość i inność, ponieważ konfrontują nas z tym co znane, nieznanne i niespotykane, ponieważ z tekstów literackich dowiadujemy się zarówno tego, co wspólne, jak i tego, co nowe, ponieważ literatura jest częścią kulturowej pamięci jednocześnie ją przekazując. Krótko mówiąc: Ponieważ literatura ma w stosunku do tekstów użytkowych po prostu wartość dodaną – wszelako wartość dodaną, której nie da się ani zmierzyć w liczbach, ani sprawdzić w formie kompetencji” (tłum.: M. Z.-J.). Zob. Neuhofer, Monika: Wozu Literatur und warum eigentlich? Schulscher Fremdsprachenunterricht in Zeiten der Kompetenzorientierung am Beispiel der zweiten lebenden Fremdsprache in Österreich. [W:] *HeLix. Dossiers zur romanischen Literaturwissenschaft*, 11, 1, 2018, s. 103 i nast.

3. Literatura między kulturami

Do kształcenia kompetencji interkulturowej szczególnie predestynowana jest literatura interkulturowa, czyli tworzona w języku niemieckim przez autorów pochodzących z krajów i kultur nie-niemieckojęzycznych, ponieważ powstaje ona w sposób naturalny w obszarze wpływów różnych kultur, przekraczając granice kulturowe już w trakcie pisania¹⁸. Pisarzy dwujęzycznych czy też wielokulturowych wyróżnia bowiem fakt, że z przyczyn biograficznych potrafią tworzyć relacje między kulturami i pośredniczyć między nimi. Subiektywnie przedstawione życie na styku kultur z jego pozytywnymi i negatywnymi aspektami, jak tęsknota za ojczyzną, ambiwalentny stosunek do języka obcego, poczucie odmienności, porównywanie znanego z nowym, nabieranie dystansu do tego, co swojskie i dystans do tego, co nowe, to tematy, które przemawiają do czytelnika na płaszczyźnie emocjonalnej i tym samym oddziałują na uczącego się motywująco¹⁹.

Ogromną rolę popularyzatorską dla literatury interkulturowej odegrała w Niemczech nagroda literacka im. Adalberta von Chamisso fundacji Roberta Boscha, przyznawana w latach 1985–2017 pisarzom, dla których język niemiecki nie jest językiem ojczystym, a po zmianie kryteriów przyznawania – pisarzom, którzy „mając za sobą doświadczenie zmiany języka i kultury, oddają w sposób artystyczny różnorodne aspekty interkulturowej egzystencji”²⁰. Wśród laureatów tej nagrody jest troje pisarzy pochodzenia polskiego: Radek Knapp (2001), Artur Becker (2009) i Matthias Nawrat (2013). Utwory polskich autorów piszących po niemiecku są jednak dość rzadko przekładane na język polski i spotykają się w Polsce tym samym z ograniczonym odbiorem. Jak wskazuje H.Ch. Trepte, na taki stan rzeczy wpływ z jednej strony ma prawdopodobnie wybierana tematyka, a z drugiej „kwestia hybrydyczności, interkulturowości, intertekstualności, jak również inne realia czy odniesienia kulturowe”²¹. Tym bardziej do zadań nauczyciela powinno należeć przybliżenie uczącym się języka niemieckiego tekstów Polaków piszących po niemiecku.

---

¹⁸ Por. Rösch Heidi, 1995a, s. 13; Hofmann Michael, 2006, s. 55; Dawidowski Christian, 2006, s. 28; Esselborn, Karl, 2007, s. 23. [W:] Cerri Chiara: Mut zur interkulturellen Literatur im DaF-Unterricht. [W:] *Info DaF*, 4, 2011, s. 393–396.

¹⁹ Por. Bredella Lothar, 2002, s. 217. [W:] Cerri Chiara: Mut zur interkulturellen Literatur im DaF-Unterricht. [W:] *Info DaF*, 4, 2011, s. 402.

²⁰ Blum-Barth Natalia, 2013. [W:] Warakomska Anna: Od literatury gospodarbeiterów do literatury interkulturowej w niemieckiej rzeczywistości postimigranckiej. [W:] *Transfer: Reception Studies*, 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego im. J. Długosza, Częstochowa 2019, s. 43.

²¹ Trepte Hans-Christian: Między, czyli tam, z powrotem i dalej. [W:] Czapliński Przemysław, Makarska Renata, Tomczok Marta (red.): *Poetyka migracji. Doświadczenie granic w literaturze polskiej przełomu XX i XXI wieku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 206.

4. Radek Knapp – literacki budowniczy mostów²²

Radek Knapp urodził się w 1964 roku w Warszawie i przez pierwsze dwanaście lat życia wychowywał się u dziadków na przedmieściach stolicy. W 1976 roku matka sprowadziła go do Wiednia, gdzie po ukończeniu szkoły studiował filozofię na Uniwersytecie Wiedeńskim. Wykonywał wiele różnych prac fizycznych i w trakcie jednej z nich – pracy jako inkasent firmy ciepłowniczej – poznał Stanisława Lema, który stał się jego mentorem. Za zbiór opowiadań *Franio* przyznano Knappowi w 1994 roku nagrodę magazynu kulturalnego ZDF ‘Aspekte’ za najlepszy debiut literacki na obszarze niemieckojęzycznym. Kolejne sukcesy dały mu: *Kaczka a l’orange*, *Papierowy Tygrys*, *Podróż do Kalina*, *Instrukcja obsługi Polski*, *Osiół na ósmym piętrze*, *Von Zeitlupensymphonien und Marzipantragödien*. Za powieść *Lekcje pana Kuki* wyróżniony został nagrodą Adalberta von Chamisso. Powieść przeniesiona została również na ekran w koprodukcji polsko-austriackiej. Książki Knappa przetłumaczone zostały na wiele języków. Pisarz jest ponadto autorem felietonów i esejów, ukazujących się w prasie niemieckojęzycznej (m.in. w: *Die Presse*, *Der Standard*, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, *Süddeutsche Zeitung*, *Der Spiegel*), bierze również udział w programach publicystycznych jako obserwator polskiej i austriackiej sceny politycznej. Do dziś mieszka i tworzy w Austrii. Jest określany mianem literackiego budowniczego mostów (‘Brückenbauer’) polsko-austriackiego obszaru kulturowego²³.

W większości utworów Knappa znaleźć można wątki autobiograficzne, sam często podkreśla, że jego zdaniem powinno się pisać tylko o rzeczach, na których się zna, a własne życie zna wyjątkowo dobrze²⁴. Knapp porusza w swoich książkach temat życia na emigracji, jego bohaterowie to często polscy migranci, którzy mają nadzieję znaleźć lepsze życie w Europie Zachodniej, gdzie z trudem odnajdują się w nowej rzeczywistości i dzielnie walczą o przetrwanie. Sam, od dwunastego roku życia mieszkając w Austrii, ma możliwość obserwowania obu krajów i kultur jednocześnie z zewnątrz i od środka, co czyni z niego świetnego sprawozdawcę. Jego spojrzenie „z zewnątrz” jest z jednej strony wyostrzone, a z drugiej pozwala mu zachować niezbędny dla obiektywizmu dystans. Sam podkreśla, że ciągle czuje się w Austrii gościem, uważa to jednak za przywilej, ponieważ goście widzą według niego wszystko z dystansu, a bez dystansu nie ma porządnej literatury²⁵. Relację

²² Por. Palej Agnieszka: Polnische Einwanderer in der österreichischen Literatur: Einige Bemerkungen über die österreichisch-polnischen Verwandtschaften im 21. Jahrhundert. *Studia Germanica Posnaniensis*, 40, 2019, s. 79.

²³ *Ibidem*, s. 79.

²⁴ Por. Knapp Radek [W:] Burkert Ursula: *Radek Knapp: Notizen eines Möchtegern-Österreichers*. <https://oe1.orf.at> [dostęp: 20.03.2023].

²⁵ „*Sie leben jetzt seit über 40 Jahren in Österreich und ließen durchklingen, dass Sie sich immer noch als Gast fühlen*. – Warum nicht? Gast zu sein, ist ein Privileg. Außerdem sehen Gäste alles aus der Distanz. Und ohne Distanz gibt es keine anständige Literatur”. Zob. Knapp Radek [W:] Dobretsberger Christiane: *Radek Knapp: Gäste sehen alles aus der Distanz*. <https://www.wienerzeitung.at> [dostęp: 20.03.2023].

między oboma krajami, różnice społeczne i kulturowe, kwestię poszukiwania tożsamości poddaje krytycznej refleksji. Zachowuje dystans do stereotypów i utartych klisz przedstawianych w swoich książkach i wskazuje na kontrprzykłady, w których ukazano ich uniwersalny charakter²⁶. W wywiadach wyjaśnia, że migrant nie musi identyfikować się z jednym konkretnym krajem – może godzić ze sobą dwa światy lub z obu tworzyć jeden własny²⁷. Knapp pisze tylko w języku niemieckim, który uważa za język pracy²⁸. Jego język jest dowcipny i pełen humoru, posługuje się groteską i ironią jako świadomymi metodami pisarskimi²⁹. Jak sam mówi: „Ironie ist die beste, die eleganteste Form der Kritik. [...] Mit Ironie hingegen kann man etwas anprangern, ohne mit dem Finger darauf zu zeigen”³⁰.

Często obecny w jego utworach sarkazm ma prowokować, wywołać irytację i tym samym zwracać uwagę czytelnika na sprawy trudne i bliskie sercu autora³¹.

5. Opowiadanie *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*

Do zastosowania na zajęciach języków obcych nadają się wszystkie gatunki literackie. Szczególna rola przypada jednak współczesnej prozie, która „próbuje sprostać

²⁶ Por. Kazecki Jakub [W:] Romejko Adam: Społeczność polska w Wiedniu w twórczości Radka Knappa. *Studia Gdańskie*, 48, 2021, s. 202.

²⁷ „Meine Heimat ist meistens dort, wo ich gerade stehe” (Knapp, Radek [W:] Ljubic, Nicol, Aref, Mohammad, Knapp, Radek: *Feuer; Lebenslust! Erzählungen deutscher Einwanderer*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag, Stuttgart 2003, s. 10) oraz: „Ich weiß, dass in Polen meine Wurzeln liegen und die darf man nicht vergessen. Ich weiß aber auch, dass meine Freunde zum Beispiel in Wien sind. Ich mag eine Ausnahme sein, aber für mich sind Wien und Warschau zu einer Stadt zusammengeschmolzen, die eben aus zwei ganz verschiedenen Teilen besteht” (Knapp Radek [W:] Flusser Vilém : *Von der Freiheit des Migranten. Einsprüche gegen den Nationalismus*. Europäische Verlagsanstalt, Berlin 2000, s. 147.

²⁸ Por. Knapp Radek: Wien und Warschau sind für mich zu einer Stadt zusammengeschmolzen. Radek Knapp im Gespräch mit Christa Stippinger. [W:] Stippinger Christa (red.): *Jeder ist anderswo ein Fremder. Interkulturelle Reihe des Vereins Exil im Amerlinghaus*. Edition exil, Wien 1996, s. 147.

²⁹ Por. Palej Agnieszka: Radek Knapp und sein literarisches Spiel mit den österreichisch-polnischen Stereotypen. [W:] Dębski Antoni, Lipiński Krzysztof (red.): *Perspektiven der polnischen Germanistik in Sprach- und Literaturwissenschaft: Festschrift für Olga Dobijanka-Witczakowa zum 80. Geburtstag*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2004, s. 172.

³⁰ „Ironia jest najlepszą, najelegantszą formą krytyki. [...] Ironią można napiętnować, bez wskazywania palcem” (tłum.: M. Z.-J.). Zob. Knapp Radek [W:] Burkert, Ursula: *Radek Knapp: Notizen eines Möchtegern-Österreicher*. <https://oe1.orf.at> [dostęp: 20.03.2023].

³¹ „Je melancholischer man ist, desto mehr Humor entwickelt man. Das Gift-und-Gegengift-Prinzip. Außerdem mutet das Leben manchmal wie ein langer Tunnel an, an dessen Ende eine Antidepressiva-Tablette oder das große Lachen wartet. Ich habe mich fürs Lachen entschieden. Ironie ist ein gutes Instrument, Kritik zu üben, ohne Verletzungen zu verursachen. Schließlich liegen einem die Dinge, die man kritisiert, am Herzen”. Zob. Knapp, Radek [W:] Dobretsberger Christiane: *Radek Knapp: Gäste sehen alles aus der Distanz*. <https://www.wienerzeitung.at> [dostęp: 20.03.2023].

temu, co wydarza się obecnie w otaczającym świecie i odpowiada na zjawiska zmieniającej się rzeczywistości”³². Proza spełnia także istotne z dydaktycznego punktu widzenia ‘kryterium emocjonalno-motywacyjne’, ponieważ apeluje do fantazji, stwarza możliwość identyfikacji z sytuacją lub postaciami, wymaga świadomego lub podświadomego osądu moralnego, oddziałuje silnie emocjonalnie poprzez napięcia i zwroty akcji³³. Szczególnie predestynowane do zastosowania na zajęciach języka obcego są krótkie formy prozatorskie jak nowele i opowiadania – ze względu na ich zwartość i spistość kompozycyjną – łatwiej bowiem zrozumieć całość i prowokują one do dawania odpowiedzi³⁴. Nawiązując do wymienionej powyżej metafory okna: „Opowiadania to niewielkie okienka do innych światów, innych umysłów i snów. To podróże, które pozwalają odwiedzić drugi koniec wszechświata i zdążyć wrócić na kolację”³⁵. Z powyższych powodów przedmiotem przedstawionej w następnej części artykułu dydaktyzacji będzie wydane w 2017 roku opowiadanie Radka Knappa pod tytułem *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*.

Jest to tragikomiczna opowieść o dojrzewaniu w nowym kraju. Protagonista o nieprzypadkowym, bo odziedziczonym po leku na uspokojenie, imieniu Walerian, ma jeden rok, gdy matka oddaje go na wychowanie do dziadków, a sama wyjeżdża za granicę. Gdy chłopiec ma 12 lat, matka wraca i pod pretekstem wyjazdu wakacyjnego zabiera go do Wiednia. Tam, wykorzeniony z rodzinnego kraju, nieznający języka, pozbawiony znajomych i przyjaciół, chłopiec próbuje zaadaptować się do nowej sytuacji. Uczy się języka, uczęszcza do szkoły, ale więcej zdaje się uczyć w drodze do niej niż w niej, przeżywa też pierwsze kontakty erotyczne. W wieku 14 lat rzuca szkołę, wyprowadza się od matki i szuka swojego szczęścia, mając się różnych prac dorywczych (m.in. jako pakowacz gazet, sprzedawca kielbasek, inkasent firmy ciepłowniczej). Mieszka początkowo w obskurnym mieszkaniu, poznaje ciemne strony życia w mieście oraz losy innych migrantów, przeżywa także kilka dziwnych spotkań, które odmieniają jego życie. Na wyboistej drodze ku dorosłości nie opuszcza go jednak dobry humor i wieczny optymizm. Odkrywa, że „dom” może być wszędzie – jeśli tylko uda się mu znaleźć własną drogę³⁶. W opowiadaniu znajduje się dużo oczywistych odniesień do dzieciństwa i młodości autora oraz trudno określić, gdzie przebiega granica między rzeczywistością a fikcją.

³² Próchniak Wioletta: *Gra w domino, czyli o pożytkach płynących z czytania literatury kobiet*. [W:] Dąbrowska Anna (red.): *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, Wydawnictwo WTN, Wrocław 2004, s. 337.

³³ Por. Kozłowski, Aleksander: *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*. Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1991, s. 20.

³⁴ *Ibidem*, s. 69–70.

³⁵ Gaiman Neil, 2007, 8 [W:] Tomczuk Dorota: *Opowiadania to niewielkie okienka do innych światów – Storytelling w nauczaniu języka obcego młodzieży i dorosłych. Języki Obce w Szkole*, 4, 2022, s. 127.

³⁶ <https://www.hanser-literaturverlage.de> [dostęp: 16.03.2023].

6. Propozycja dydaktyzacji opowiadania Radka Knappa ***Der Mann, der Luft zum Frühstück aß***

Poniższa propozycja dydaktyzacji dotyczy jedynie pierwszej części opowiadania, dzięki lekturze której uczący się powinni z chęcią sięgnąć po ciąg dalszy. Należy jednak zaznaczyć, że cały tekst jest znakomitym materiałem do zastosowania na zajęciach języka niemieckiego od poziomu B1+, tematami przewodnimi pozostałych rozdziałów mogą być m.in. edukacja, uczenie się języków obcych, problemy życia na emigracji, wchodzenie w dorosłość. Zaproponowane zadania mają na celu pozostawienie jak najwięcej swobody uczącym się i zachęcenie ich do spontanicznych wypowiedzi ustnych, odgrywania dialogów, a także refleksji pisemnej, w której mogą wyrazić własne zdanie na zadany temat. Nacisk kładziony jest na uwzględnienie różnych stylów uczenia się i możliwie urozmaicone zadania i formy pracy, wspierające kreatywność uczących się. Nie proponuje się wstępnych ćwiczeń na słownictwo, przygotowujących do pracy z tekstem, ponieważ zależnie od poziomu konkretnych uczących się potrzebne będą ćwiczenia zindywidualizowane, których przygotowanie należeć powinno każdorazowo do osoby uczącej, która najlepiej zna swoją grupę.

Na początku zajęć uczący się otrzymują (w parach lub grupach trzyosobowych) dziewięć karteczek z literami, z których muszą ułożyć wyraz (jest to wyraz „Literatur”). Następnie każda grupa musi w określonym czasie (np. trzech minut) napisać możliwie dużo skojarzeń z tym słowem. W celu zdopingowania uczących się organizowany jest konkurs. Wygrywa go ta grupa, której uda się wymyślić najwięcej propozycji. Uczący zapisuje podawane propozycje na tablicy lub – jeśli były one zapisywane na osobnych kartkach – umieszcza je na tablicy magnetycznej bądź korkowej, dokonując już w trakcie zapisu / przyczepiania kartek systematyzacji (np. według kategorii gramatycznych – czasowniki, rzeczowniki itp. lub kategorii tematycznych – osoby piszące, gatunki literackie itp.), względnie uzupełniając listę. Następnie prowadzona jest luźna rozmowa na temat literatury (na forum grupy, jeśli jest to niewielka grupa, lub w podgrupach przy dużej liczbie osób). Uczący się opowiadają, czy i jaką literaturę chętnie czytają, referują o swoich ulubionych autorach i ulubionych książkach (obecnych i tych z lat dzieciństwa), mówią o swoich ostatnich lekturach, o książkach obcojęzycznych, które (być może) czytali, a także o tym, jakich książek i dlaczego nie lubią.

Na zakończenie tej rundy rozmów uczący się mają wyobrazić sobie, że sami są pisarzami i opowiedzieć, o czym byłyby ich książki oraz dlaczego wybrałyby takie tematy.

Następnie uczący się dowiadują się, że przedmiotem zajęć będzie opowiadanie autora, który sam o sobie mówi: „Ich finde, man sollte nur über Dinge schreiben, von denen man etwas versteht. Und von meiner Autobiografie verstehe ich zwangswiese eine Menge”³⁷. Uczący się muszą stanąć po jednej stronie sali, jeśli zgadzają

³⁷ Knapp Radek [W:] Burkert Ursula: *Radek Knapp: Notizen eines Möchtegern-Österreichers*. <https://oe1.orf.at> [dostęp: 20.03.2023].

się z tym stwierdzeniem, a po drugiej stronie, jeśli się z nim nie zgadzają. W ten sposób powstają dwie grupy o podobnym nastawieniu, w obrębie których uczący się rozmawiają i argumentują swój wybór. Następnie „rzecznicy” obu grup prezentują stanowisko grupy i zebrane argumenty grupie przeciwnej.

Po tej wprowadzającej części zajęć prezentowany jest pierwszy fragment opowiadania:

Niemand wusste so richtig, was im Kopf meiner Mutter vorging. Leute, die sie kannten, behaupteten, dass dort eine entzückende Leere herrschte, andere wiederum konnten geradezu den Donner hören, den der eingeschlossene Geist beim Nachdenken erzeugte. Tatsache war, dass sie manchmal zu erstaunlichen Kopfgeburten fähig war, deren volle Wucht als Erstes mich, ihren einzigen Sohn, traf. Ihre erste Kopfgeburat war fast schon amüsant. Sie gab mir nicht den Namen Jan, wie es bereits ausgemacht war, sondern Walerian. So hieß das Beruhigungsmittel, das sie dazu brachte, meine Geburt zu verschlafen, und sie befand, dass ein derart gelungenes Präparat entsprechend verewigt werden müsste. Dass sie mich dadurch für mein ganzes Leben zu einer Lachnummer abstempelte, war nicht so wichtig wie die Tatsache, dass sie von da an in meiner Gegenwart eine Entspannung verspürte, die andere Mütter beim Anblick ihrer Brut niemals empfanden. Trotzdem machte sie davon nicht oft Gebrauch, und als ich ein Jahr alt war, verzichtete sie aus unerfindlichen Gründen völlig darauf. Sie tauchte eines Tages mit mir auf dem Arm im Haus meiner Großeltern auf und bat sie, über das Wochenende auf mich aufzupassen. Sie kam erst nach elf Jahren wieder zurück und fragte, als ob nichts geschehen wäre, wo ich gerade sei. Auf die ironische Frage meiner Großmutter, ob die Uhr ihrer Tochter für elf Jahre stehengeblieben war, gab sie eine Antwort, die in ihrer Ehrlichkeit schon wieder bewundernswert war: Sie sei nicht nur Mutter, sondern auch eine Frau, deren Schwangerschaft unglücklicherweise mit ihrer Jugend zusammengefallen war. Sie sei dieser genauso viel schuldig wie mir, wenn nicht mehr, denn die Jugend ginge schnell vorbei; ich hingegen würde noch da sein, wenn sie schon alt und runzlig wäre. Ganz abgesehen von der allgemeinen Verachtung, die ihr dieses Geständnis einbrachte, galt sie von da an als unberechenbar wie eine nordkoreanische Atombombe. Tief gekränkt von dem Vergleich mit einer Massenvernichtungswaffe, entwickelte sie die nächste Idee, die meinem Leben eine Richtung gab, die niemand und am wenigsten ich mir erträumt hätte. Nach einer verächtigen Ruheperiode, in der sie ihren mütterlichen Pflichten vorbildlich nachging, nahm sie mich eines Tages für eine kurze Autofahrt in die Stadt mit. Wir passierten das Zentrum, den Stadtrand und [...] ³⁸.

Jednocześnie uczący się słuchają samego autora czytającego swój utwór ³⁹, co pozwala im zobaczyć w pisarzu człowieka „z krwi i kości”, w pewnym sensie z mniejsza do niego dystans i zwiększa ciekawość. Po tym pierwszym kontakcie uczący się proszeni są o ponowne ciche przeczytanie tekstu, zaznaczenie najważniejszych informacji oraz jego streszczenie. Ponieważ w ostatniej części tego fragmentu mowa jest o nadaniu życiu bohatera nowego kierunku przez jego matkę, która jest nieobliczalna jak ‘północnokoreańska bomba atomowa’, uczący się dostają zadanie opracowania

³⁸ Knapp Radek: *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, Deuticke (e-book), Wien 2017, s. 6–8.

³⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=DByNhLrUOVs> [dostęp: 10.03.2023].

w grupach kilku hipotez na temat tego nowego kierunku. Po zaprezentowaniu wszystkich wysuniętych przypuszczeń i wspólnym wybraniu najbardziej oraz najmniej prawdopodobnych tudzież najciekawszych (zaleca się przeprowadzenie głosowania), uczący się zapoznają się z dalszą częścią tekstu:

Wir passierten das Zentrum, den Stadtrand und interessanterweise auch andere Städte, bis wir zehn Stunden später vor einem rot-weiß-roten Schranken in Drasenhofen hielten. »Auf der anderen Seite liegt Österreich. Dort fangen wir ein neues Leben an«, verkündete meine Mutter [...] Als sie meinen verständnislosen Blick auffing, fügte sie hinzu: »Mach nicht so ein Gesicht. Ab jetzt wirst du viele Grenzen überschreiten⁴⁰.

W powyższym fragmencie okazuje się, że matka zabrała bohatera do Austrii, gdzie mają rozpocząć nowe życie. Uczący się dzieleni są na trzy grupy, z których każda otrzymuje inne zadanie:

- pierwsza musi przygotować dialog, w którym matka przedstawia bohaterowi możliwe zalety przeprowadzki i nowego życia w Austrii, a bohater reaguje z entuzjazmem;
- druga musi przygotować dialog, w którym bohater protestuje przeciw zmuszeniu go do emigracji i próbuje przekonać matkę, że jest to zły pomysł;
- trzecia koncentruje się na ostatnim zdaniu tego fragmentu: „Ab jetzt wirst du viele Grenzen überschreiten”⁴¹ i ma za zadanie znaleźć możliwie wiele interpretacji tego, co według uczących się oznacza „przekraczanie granic”, jakie możliwe granice można przekraczać i z jakich powodów, oraz jakie odczucia mogą temu przekraczaniu granic towarzyszyć.

Po przedstawieniu dialogów oraz omówieniu możliwości „przekraczania granic”, uczący się otrzymują kolejny fragment tekstu:

Nach der Staatsgrenze folgte bereits die nächste Grenze: der Wechsel von der slawischen Sprache in die germanische. Deutsch zu lernen ist für einen Polen genauso schwer wie allgemeine Relativitätstheorie. Aber in Wien kam noch das Problem dazu, dass man dort gar nicht Deutsch sprach⁴².

Ponieważ przy okazji poruszenia tematu granic językowych szczególna uwaga zwrócona zostaje na dialekt wiedeński, można zaproponować uczącym się wyszukanie w internecie informacji na ten temat, np. na stronach: <https://sprachen.wien.gv.at/worterbuch/>, https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wiener_Dialekt⁴³. Dużo materiałów audiowizualnych dotyczących dialektu wiedeńskiego można także znaleźć na stronie *youtube.com*. Po określonym czasie uczący się prezentują wyniki swoich poszukiwań, co powinno skłonić ich do rozmowy o różnicach w obrębie języka niemieckiego i własnych doświadczeniach z tym związanych.

⁴⁰ Knapp Radek: *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, Deuticke (e-book), Wien 2017, s. 8–9.

⁴¹ „Od teraz będziesz przekraczał wiele granic.” (tłum.: M. Z.-J.).

⁴² Knapp Radek: *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, Deuticke (e-book), Wien 2017, s. 9.

⁴³ Dostęp: 19.03.2023.

W ramach zadania domowego uczący się proszeni są o przeczytanie do końca pierwszej części opowiadania oraz dwóch krótkich tekstów dotyczących życia autora:

Meine Eltern waren 23, als ich zur Welt kam. Also selber noch Kinder. So landete ich bei meinen Großeltern, was ein Riesenglück war. Es gab einen Garten, ein kleines Haus, Tiere. Das Glück endete, als meine Mutter mich für eine Woche nach Wien einlud und mich zwang, bei ihr zu bleiben. Ich war damals zwölf. Mein Tipp an alle Eltern: niemals ein Kind gewaltsam verpflanzen, ehe es nicht zumindest 16 ist. Sonst produziert ihr einen Chaoten – oder einen Schriftsteller⁴⁴.

Seit mehr als 40 Jahren lebt der gebürtige Pole in Österreich. Aufgewachsen ist er zunächst bei seinen Großeltern in Warschau, zog etwas später zu seiner Mutter nach Wien, absolvierte das Gymnasium und später ein Philosophiestudium. Zwischen den Sprachen und Mentalitäten zu leben, bietet Radek Knapp einen reichen Fundus an literarischem Stoff. Einige Bestseller wie „Herrn Kukas Empfehlungen“, „Franio“, „Reise nach Kalino“, „Der Mann, der Luft zum Frühstück aß“ oder „Gebrauchsanweisung für Polen“ sind das Ergebnis seiner satirischen Auseinandersetzung mit Themen wie Heimat, kulturelle Identität und nationale Klischees. Radek Knapp ist ein Fabulierer und literarischer Flaneur, sprachgewandt und voll von heiterer Ironie⁴⁵.

oraz o przygotowanie wypowiedzi pisemnej, w której odniosą się do następującego fragmentu:

Wer in Halle A zur Welt gekommen und von der eigenen Mutter in Halle B entführt worden ist, für den wird alles zu einem überraschenden und unberechenbaren Abenteuer. Und der Einzige, auf den man sich dabei verlassen kann, ist man selbst⁴⁶.

7. Podsumowanie

Przedstawiona w niniejszym przyczynku dydaktyzacja opowiadania Radka Knappa *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß* powinna zachęcić uczących się do subiektywnej i emocjonalnej refleksji na temat przekraczania granic terytorialnych i kulturowych, skłonić do swobodnego wypowiadania się w języku obcym i wyrażania własnego zdania na tematy, które są stałym elementem obecnego mobilnego świata, zainspirować do kreatywnego pisania, a przede wszystkim zmotywować do sięgania po utwory niemieckojęzyczne. Praca z tekstem literackim ma wartość dydaktyczną,

---

⁴⁴ Knapp Radek [W:] Dobretsberger Christiane: *Radek Knapp: Gäste sehen alles aus der Distanz*. <https://www.wienerzeitung.at> [dostęp: 20.03.2023].

⁴⁵ Burkert Ursula, 2020. <https://oe1.orf.at> [dostęp: 20.03.2023].

⁴⁶ Knapp Radek: *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, Deuticke (e-book), Wien 2017, s. 12–13.

kiedy uczący się języka na mocy swojej wiedzy wcześniejszej, umysłowych operacji, zdolności do oceny, na mocy swoich uczuć i postaw bierze udział w konstytuowaniu sensu tekstu. Sam udział w tworzeniu tekstu jest źródłem przyjemności lektury⁴⁷.

Dzięki barwnemu stylowi pisania Radka Knappa, obecnemu w jego utworze humorowi, wartkiej akcji, w dużej mierze opisanych autobiograficznych przeżyciach, które uczący się mogą konfrontować z osobistymi doświadczeniami, co wzmacnia potencjał identyfikacyjny, rozwijana jest oprócz kompetencji komunikacyjnej i językowej także wrażliwość i świadomość interkulturowa. R. Utri wymienia pięć powodów, dlaczego literatura interkulturowa jest szczególnie cenna dla kształcenia kompetencji interkulturowej: (1) autorzy z tłem migracyjnym odnoszą się w tekstach do swoich doświadczeń podczas integracji/ akulturacji w krajach niemieckojęzycznych; (2) reflektują nad swoimi udanymi i nieudanymi doświadczeniami komunikacyjnymi, porównując je z tymi w kraju ojczystym; (3) są zazwyczaj przykładem perfekcyjnej dwujęzyczności i udanej podwójnej tożsamości; (4) zachęcają Niemców / Austriaków do refleksji nad własnymi zachowaniami oraz uświadamiają, że zachowanie jest uzależnione kulturowo i nie jest statyczne i niezmiennie; (5) uświadamiają czytelnikom problemy migrantów i jednocześnie ukazują punkt widzenia i sposób myślenia „z zewnątrz”, poruszając kulturowe punkty tarcia⁴⁸. Przedstawiana w tekstach literatury interkulturowej, także w tekstach Knappa, konieczność zredefiniowania własnej tożsamości w nowej rzeczywistości językowo-kulturowej i subiektywny sposób przedstawienia tego procesu, przemawiają do czytelnika na płaszczyźnie emocjonalnej. Jak pisze K. Miłułka: „potęga tekstów literackich polega na tym, że jednocześnie sprzyjają one kształceniu językowemu i duchowo-osobowościowemu rozwojowi uczących się”⁴⁹. Dzięki obu uczący się zdolni są do „interakcji nacechowanej otwartością, tolerancją, kooperatywnością, empatią, refleksją oraz krytyczną oceną uwarunkowanych kulturowo stereotypów i uprzedzeń”⁵⁰.

Bibliografia

- Białek M. (2009). *Kształcenie międzykulturowe w edukacji językowej*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Białek M. (2017). Kształcenie wrażliwości interkulturowej w edukacji językowej. *Języki obce w szkole*, 4, s.14–20.

⁴⁷ Plusa Czesław: Nauczanie języka obcego przez literaturę. Autonomia źródłem radości w pracy dydaktycznej. [W:] Pawlak Mirosław (red.): *Autonomia w nauce języka obcego – co osiągnęliśmy i dokąd zmierzamy*. Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, Poznań 2008, s. 297.

⁴⁸ Utri, Reinhold: Migrantenliteratur im DaF-Unterricht: Potential für das interkulturelle Lernen. [W:] *Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik*, 3, 2010, s. 281.

⁴⁹ Miłułka, Krystyna: Tekst literacki pomostem w procesie poznawania siebie i innych. [W:] *Języki Obce w Szkole*, 1, 2017, s. 107.

⁵⁰ Zawadzka, Elżbieta: Nauczyciele języków obcych w dobie przemian. Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2004, s. 213.

- Burkert U. (2020). *Radek Knapp: Notizen eines Mächtegern-Österreichers*. Pobrano z: <https://oe1.orf.at> [dostęp: 20.03.2023].
- Cerri Ch. (2011). Mut zur interkulturellen Literatur im DaF-Unterricht. *Info DaF*, 4, s. 391–413.
- Dobretsberger Ch. (2021). *Radek Knapp: Gäste sehen alles aus der Distanz*. Pobrano z: <https://www.wienerzeitung.at> [dostęp: 20.03.2023].
- Flusser V. (2000). *Von der Freiheit des Migranten. Einsprüche gegen den Nationalismus*. Berlin: Europäische Verlagsanstalt.
- Hofmann M. (2001). Literatur und kulturelle Differenz. *Weimarer Beiträge*, 47, 3, s. 387–402.
- Knapp R. (1996). Wien und Warschau sind für mich zu einer Stadt zusammengeschmolzen. Radek Knapp im Gespräch mit Christa Stippinger. W: Ch. Stippinger (red.), *Jeder ist anderswo ein Fremder. Interkulturelle Reihe des Vereins Exil im Amerlinghaus*. Wien: edition exil, s. 145–148.
- Knapp R. (2017). *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß*, Wien: Deuticke (e-book).
- Komorowska H. (2002). *Metodyka nauczania języków obcych*. Warszawa: Fraszka Edukacyjna.
- Kozłowski A. (1991). *Literatura piękna w nauczaniu języków obcych*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Ljubic N., Aref M., Knapp R. (red.). (2003). *Feuer, Lebenslust! Erzählungen deutscher Einwanderer*. Stuttgart: Klett-Cotta Verlag.
- Mihułka K. (2010). Interakcja własne vs. (obce) inne podczas interpretowania obcojęzycznych tekstów literackich na lekcji języka obcego. *Studia Niemcoznawcze*, 46, s. 591–603.
- Mihułka K. (2017). Tekst literacki pomostem w procesie poznawania siebie i innych. *Języki Obce w Szkole*, 1, s. 103–108.
- Miodunka W. (2004). Kompetencja socjokulturowa w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Zarys programu nauczania. W: W. Miodunka (red.), *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego*. Kraków: Universitas, s. 97–117.
- Mrozowska H. (2001). Tekst literacki jako strategia dydaktyczna w nauce języka obcego. *Języki Obce w Szkole*, 3, s. 24–28.
- Neuhofer M. (2018). Wozu Literatur und warum eigentlich? Schulischer Fremdsprachenunterricht in Zeiten der Kompetenzorientierung am Beispiel der zweiten lebenden Fremdsprache in Österreich, *HeLix. Dossiers zur romanischen Literaturwissenschaft*, 11, 1, s. 103–104.
- Palej A. (2004). Radek Knapp und sein literarisches Spiel mit den österreichisch-polnischen Stereotypen. W: A. Dębski, K. Lipiński (red.), *Perspektiven der polnischen Germanistik in Sprach- und Literaturwissenschaft: Festschrift für Olga Dobijanka-Witczakowa zum 80. Geburtstag*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s.169–175.
- Palej A. (2019). Polnische Einwanderer in der österreichischen Literatur: Einige Bemerkungen über die österreichisch-polnischen Verwandtschaften im 21. Jahrhundert. *Studia Germanica Posnaniensia*, 40, s. 75–86.
- Płusa Cz. (2008). Nauczanie języka obcego przez literaturę. Autonomia źródłem radości w pracy dydaktycznej. W: M. Pawlak (red.), *Autonomia w nauce języka obcego*

- *co osiągnęliśmy i dokąd zmierzamy*. Poznań: Wydział Pedagogiczno-Artystyczny UAM, s. 291–301.
- Próchniak W. (2004). *Gra w domino, czyli o pożytkach płynących z czytania literatury kobiet*. W: A. Dąbrowska (red.), *Wrocławska dyskusja o języku polskim jako obcym*, Wrocław: Wydawnictwo WTN, s. 333–340.
- Europejski System Opisu Kształcenia Językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie* (2003). Warszawa: CODN.
- Romejko A. (2021). Społeczność polska w Wiedniu w twórczości Radka Knappa. *Studia Gdańskie*, 48, s. 197–214.
- Seretny A. (2006) Nauka o literaturze i teksty literackie w dydaktyce języka polskiego jako obcego/ drugiego. W: E. Lipińska, A. Seretny (red.), *Z zagadnień dydaktyki jppo*, Kraków: Universitas, s. 243–279.
- Tomczuk D. (2022). Opowiadania to niewielkie okienka do innych światów – *Storytelling* w nauczaniu języka obcego młodzieży i dorosłych. *Języki Obce w Szkole*, 4, s. 127–133.
- Trepte H.Ch. (2013). Między, czyli tam, z powrotem i dalej. W: P. Czapliński, R. Makarska, M. Tomczok (red.), *Poetyka migracji. Doświadczenie granic w literaturze polskiej przelomu XX i XXI wieku*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, s.191–208.
- Utri R. (2010). Migrantenliteratur im DaF-Unterricht: Potential für das interkulturelle Lernen. *Linguistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik*, 3, s. 279–290.
- Warakomska A. (2019). Od literatury gasterbeiterów do literatury interkulturowej w niemieckiej rzeczywistości postimigranckiej. *Transfer. Reception Studies*, 4, s. 37–51.
- Wilczyńska W. (2005). Czego potrzeba do udanej komunikacji kulturowej. W: M. Mackiewicz (red.), *Dydaktyka języków obcych a kompetencja kulturowa i komunikacja interkulturowa*. Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, s. 13–26.
- Zarzycka G. (2008). Opis pedagogiki zorientowanej na rozwój kompetencji i wrażliwości kulturowej. W: W. Miodunka, A. Seretny (red.), *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, s. 63–77.
- Zawadzka, E. (2004) *Nauczyciele języków obcych w dobie przemian*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Żylińska M. (2003). Podejście interkulturowe, czyli o konieczności zmian w nauczaniu języków obcych. *Języki Obce w Szkole*, 6, s. 49–62.

Netografia

- <https://www.hanser-literaturverlage.de/buch/der-mann-der-luft-zum-fruehstueck-ass/978-3-552-06336-5/> [dostęp: 16.03.2023].
- <https://www.youtube.com/watch?v=DByNhLrUOVs> [dostęp: 10.03.2023].
- <https://sprachen.wien.gv.at/worterbuch/> [dostęp: 19.03.2023].
- https://www.geschichtewiki.wien.gv.at/Wiener_Dialekt [dostęp: 19.03.2023].

Słowa kluczowe

podejście interkulturowe, literatura interkulturowa, kompetencja interkulturowa, Radek Knapp

Abstract

Intercultural literature in German classes on the basis of the short story *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß* by Radek Knapp

The article demonstrates how the short story *Der Mann, der Luft zum Frühstück aß* by Radek Knapp can be utilized as a teaching tool to enhance intercultural competence. The purpose of using literary texts written by Poles in German is to develop intercultural competence of learners. In the first part, after outlining the main assumptions of the intercultural approach and after discussing the role of literary texts in foreign language classes, the short story author's profile and the content of the short story are presented. The main part of the article focuses on the way the first chapter of the short story can be designed for learners from the B1+level.

Keywords

intercultural approach, intercultural literature, intercultural competence, Radek Knapp